अधःकाय पु० अधः अधरं कायस्य एकदेशिस०। नाभेरधः-प्रदेशे नेत्यनुवृत्तौ "केशान्नीविमधःकायं संस्पृशन् धरणीमपीति" स्मृतिः। "अधःकायं नीवेरधःप्रदेशमिति" रघु०।

अधःकार पु० अधरमित्यर्थे अधः तस्य कारः। न्यूनीकरणे, तिरस्कारे, अधरीकरणे च।

अधःक्षिप्त त्रि० अधोमुखेन क्षिप्तम् क्षिप—क्त शाक०त०। अधोमुखतया स्थापिते न्यञ्चिते न्युब्जीकृते, अधस्ताच्छिक्षिते च।

अधःपुष्पी स्त्री अधोमुखं पुष्पं यस्याः (अनन्तमूल) गोजिह्वायाम् अवाक्पुष्प्याम् (भाटुर) इति ख्याते वृक्षे इत्यन्ये।

अधः(धश्शु)शय्या स्त्री अधोवर्त्तिनी शय्या वा सत्वम्। खट्वावर्जनेन भूमिशय्यायाम् "अग्नीन्धनं भैक्षचर्य्यमधःशय्या गुरोर्हितम्। आ समावर्त्तनात् कुर्य्यादिति" मनु०।

अधन त्रि० नास्ति धनमस्य। धनहीने दरिद्रे स्वातन्त्र्यरहिते च। "अधनो हि धनं लब्ध्वा तृणवत् मन्यते जगदिति" नीति०। "भार्य्या पुत्रश्च दासश्च त्रय एवाधनाः स्मृताः। यत्ते समधिगच्छन्ति यस्यैते तस्य तद्धनमिति" मनुः। "स्वातन्त्र्यराहित्यपरमिति" दायभागः।

अधम त्रि० अव—अम—धादेशः। कुत्सिते, हीने च। "सर्वत्र त्रिविधा भेदा उत्तमाधममध्यमा" इति। "अधमसमवरिष्ठा न्यर्कोच्चेन्द्रदिसंस्थे शशिनि विनयवित्तज्ञानधीनैपुणानामिति" ज्योतिषोक्ते नृणां वित्तज्ञानादिषु अधमत्वसूचके रविचन्द्रयोः स्थितिविशेषरूपे योगभेदे।

अधमभृतक पु० कर्म०। "उत्तमस्त्वायुधीयोऽत्र मध्यमस्तु कृषीवलः। अधमो भारवाही स्यादित्येवं त्रिविधो भृत इति" स्मृत्युक्ते, पञ्चविधशुश्रूषकमध्ये भृतकभेदे।

अधमर्ण त्रि० ऋणं अवश्यदेयम् तत् अधमं शोध्यं यस्य ब०। अवश्यदेयर्णशोधके (खातक) इति प्रसिद्धे ऋणग्रहीतरि।

अधमर्णिक त्रि० अधमऋणमवश्यदेयं दाहत्वेनास्यस्य ठन्। अधमर्णशब्दार्थे। "गृहीता च क्रमाद्ग्राह्यो धनिनामधमर्णिक" इति याज्ञ० "यैर्यैरुपायैरर्थं स्वं प्राप्नुयादुत्तमर्णिकः। तैस्तैरुपायैः संगृह्य दापयेदधमर्णिकमिति" मनुः। अस्त्यर्थे इनि। अधमर्णीत्यप्यत्रैव त्रि० स्त्रियां ङीप्।

अधमाङ्ग न० अधमम् अङ्गम् कर्म्म०। चरणे। तस्य सर्व्वाङ्गापेक्षया अधरस्थलात् अधमत्वम्।

अधमार्द्ध न० अधममर्द्धम्। नाभेरधोभागे। ततः भवादौ यत्। अधमार्द्धम् तद्भवादौ, तत्सम्बन्धिनि च त्रि०।

अधर पु० न म्रियते धृङ—अच् न०त०। (ठोट) इति ख्याते जन्तौ, नीचे वा ओष्ठे। "पिबसि रतिसर्वस्वमधरमिति" शकु०। "निर्म्मृष्टरागोऽधर" इति सा०दर्प०। "उमामुखे बिम्बफलाधरोष्ठे" इति कुमा०। "अधरं खलु बिम्बनामकं फलमाभ्यामिति भव्यमन्वयम्। लभतेऽधरबिम्बकत्वदः पदमस्या रदनच्छदे वदर्वदति" नैष०। धरणं धरः ब०। तत्सम्बन्धरहिते हीने, ५ब०। तले, नीचे च स्वरमन्दिरे स्त्रीचिह्नभेदे पु०न०। हीनवादिनि त्रि०। अयं सर्वनामकार्य्यभाक्। तत्रायं विशेषः पूर्व्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायामसंज्ञायामिति (पा०ग०)। इत्युक्तेः व्यवस्थायामेवास्य सर्वनामताव्यवस्था च स्वाभिधेयापेक्षोऽवधिनियमः। अवधित्वञ्च दैशिकं कालिकञ्च तत्र "पूर्व्वापरादिशब्दानां केषाञ्चित् प्रविभागतः। सामान्येनाभिधानेऽपि प्रवृत्तिर्देशकालयोरित्य" भियुक्तोक्तेः केषाञ्चिदेव उभयावधित्वनियमः न सर्वेषाम्, तथाहि पूर्व्वापरावरपरोत्तरशब्दा सुख्यवृत्त्या दिक्कालयोर्वर्त्तिनि तदवच्छिन्नदेशग्रामादौ च। तत्र पूर्व्वस्यां दिशि वसति, पूर्व्वस्यादिश आगतः पूर्व्वदिक्सम्बन्धात् पूर्व्वो ग्रामो। एवं पूर्व्वस्मिन् मासे वसति पूर्व्वस्मात् मासाद्भवः। तत्कालसम्बन्धात् पूर्व्वो गुरुः पूर्व्वस्मिन् गुरोरागतः पूर्व्वस्मात् प्रासादादागत इत्यादि। एवम् अपरावरपरशब्दत्रयस्यापि "ते च विनापि दिक्कालसम्बन्धं देशवृत्तिमन्तः इति भेदः। अपरदेशसम्बन्धादपरो ग्रामः अवरो वा। अपरस्मिन् अवरस्मिन् वा पर्व्वते वसति। सन्निकर्षे विप्रकर्षे च सर्व्वासु दिक्षु तुल्योऽयं व्यपदेशः। न तु ते दिग्गतसम्बन्धेन तत्तदर्थबोधकाः एकस्यामेव दिशि स्थितयोर्निकटानिकटयोः परावरादिव्यपदेशप्रवृत्तेः। एतच्छब्दामेत्रया मुख्यवृत्त्या वक्ष्यमाणकारिकायां देशग्रहणम् सार्थकं अन्यथा तु स्वतो देशवृत्तित्वम्। सन्निकर्षासन्निकर्षयोर्देशवत् कालोऽप्याश्रयः। तेन परः अपरः अवरो वा कालः। अतएव परकालसम्बन्धात् परःपार्थिवः अपरकालसंबन्धादपरः कैवटादिरिति। दक्षिणाधरशब्दौ तु दिशि दिगवच्छिन्ने पर्वतादौ च वर्त्तेते न तु काले, नापि कालावच्छिन्ने इति भेदः। दक्षिणस्यां वसति, दक्षिणे पर्वते वा वसति, अधरस्यां दिशि वसति अधरदिक्सम्बन्धात् अधरप्रासादे वा वसति इति। तेन "स्वस्वप्राधान्येऽनाप्ति कालदिग्देशवृत्तयः। पूर्व्वापरावरधरापराश्च दक्षिणोत्तरौ" इति गणरत्ने सर्वेषां कालादिवृत्तित्वोक्तावपि दक्षिणाधरयोस्तु न कालवृत्तित्वमिति तेनैव स्वकृतव्याख्यानरूपे गणरत्नमहोदधौ स्थिरीकृतम्। दक्षिणस्यां दिशि